

9

Yhteenveto

Pohdintaa Suomen presidentinvaaleista ja presidentti-instituutiosta

Maarika Kujanen & Tapio Raunio

Johdanto: vakaus vai muutos?

Vuoden 2024 presidentinvaaleja leimasivat ennen kaikkea muutokset ulkopoliittisessa turvallisuusympäristössä. Ehdolle asetui lista hyvin tunnettuja poliitikkoja, ja kärkikahinoihin ylsi erityisesti ulkopoliitiikan saralla kokeneita henkilöitä. Vaalikampanja näyttäytyi kuitenkin melko perinteisenä ja rauhallisena, ja varsinkin suosituimmat ehdokkaat varoivat tekemästä irtiottoja poliittisilla kannoillaan, mikä saattoi vaikeuttaa ehdokasvalintaa erityisesti toisella kierroksella. Toki Alexander Stubbin ja Pekka Haaviston poliittiset profiilit olivat keskenään erilaiset, mikä näkyi myös heitä äänestäneiden sosiodemografisissa ja ideologisissa eroissa, mutta enemmistövaalitapaan nojaava kaksivaiheinen presidentinvaali oli jälleen omiaan häivyttämään näitä eroja. Lisäksi ottaen huomioon Sauli Niinistön korkean suosion erityisesti hänen kautensa lopussa sekä suomalaisten mielipiteet presidentin valtaoikeuksista, eivät ehdokkaat juurikaan haastaneet väistyvän presidentin linjaa tai ehdottaneet merkittäviä muutoksia presidentin rooliin Suomen politiikassa. Vaalin toisella kierroksella ääniero Stubbin ja toiseksi sijoittuneen Haaviston välillä olikin historiallisen pieni – vain 3,2 prosenttiyksikköä – mikä itsessään osoittaa, että tilan-

ne vaalituloksen osalta oli loppuun asti auki. Tämä puolestaan herättää kysymyksen, *mikä lopulta ratkaisi vaalit Stubbin eduksi?*

Tämä teos on analysoinut vuoden 2024 vaaleja ehdokasvalinnan, vaalikampanjan ja median näkökulmasta. Lisäksi teos on tarjonnut uutta ja aikaisempaa moniulotteisempaa tutkimustietoa Suomen presidentti-instituutioon kohdistuvasta yleisestä mielipiteestä. Tässä kirjan päätösluvussa vedämme yhteen analyysien päätulokset ja pohdimme laajemmin, mitä tutkijoiden tekemät havainnot kertovat Suomen presidentinvaaleista ja presidentti-instituutiosta. Siinä missä *muutos* kuvaa hyvin presidentinvaalin poliittista kontekstia, suomalaiset pääosin toivovat presidentti-instituutiolta *vakautta* niin muodollisten valtaoikeuksien kuin presidentin toimintatyölinkin osalta. Ehdokasvalinnassa puolestaan korostuivat ehdokkaiden ulkopoliittinen kokemus, poliittinen tausta sekä heidän edustamansa arvot.

Avaintekijät vuoden 2024 presidentinvaaleissa

Presidentinvaaleissa puolueet jäivät usein taka-alalle ja kampanjoissa korostuvat enemmän ehdokkaiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja näkemykset. Suomessa minkään puolueen kannatus ei ole niin suurta, että joku ehdokas tulisi pelkästään sen turvin valituksi, vaan suurimpienkin puolueiden ehdokkaiden tulee pyrkiä tavoittamaan kannattajia laajasti yli puoluerajojen ja siten ikään kuin moninkertaisesti taustapuolueensa kannatus. Vuoden 2024 presidentinvaaleissa sekä Stubb että Haavisto onnistuivat tässä tehtävässä.

Vaalin henkilökeskeisestä luonteesta huolimatta puoluevalinta ei ollut kuitenkaan merkityksetön näissäkään vaaleissa, kuten Aino Tiihonen, Sami Borg ja Veikko Isotalo luvussa 2 osoittivat. Esimerkiksi ensimmäisellä kierroksella äänestäjät valitsivat useimmissa tapauksissa sen puolueen ehdokkaan, jota muutenkin äänestäisivät. Tämä näkyi erityisesti kokoomuksen, perussuomalaisten ja keskustan kannattajien kohdalla. Toisaalta monen puolueen, kuten esimerkiksi SDP:n, vasemmistoliiton ja kristillisdemokraattien kannattajien keskuudessa äänet hajaantuivat selkeämmin kahdelle tai useammalle ehdokkaalle. Näistä puolueista SDP:n ehdokas Jutta Urpilainen ei muista poiketen kuitenkaan onnistunut juurikaan mobilisoimaan omankaan puolueensa kannattajia, ja äänet valuivat erityisesti Haavistolle. Sama havainto ilmeni myös vaalikampanjan aikana julkaistuissa kannatusmittauksissa, joita tarkastellut tutkimus havaitsi, että SDP:n kannattajat olivat kaikista puolueista vähiten puolueuskollisia pohtiessaan ehdokastaan tulevissa vaaleissa (Pajunen ym. 2024).

SDP:n lisäksi myös vasemmistoliiton äänestäjiä kerääntyi Haaviston taakse ensimmäisellä kierroksella, mihin osasyynä nähtiin taktinen äänestäminen. Sen sijaan keskustaoikeistolaisten äänestäjien keskuudessa taktikointi oli vähäisempää, kuten Josefina Sipinen, Lisbeth Laine ja Elina Kestilä-Kekkonen luvussa 4 osoittivat. Monelle vasemmistolaisemmalle äänestäjälle Haavisto oli toki jo valmiiksi mieluisa ehdokas ja vihreät luonteva puolue kyseisten puolueiden kannattajien harkintajoukoissa. Haaviston taktinen äänestäminen liittyi tässä tapauksessa myös yleiseen

kilpailutilanteeseen kannatusmittauksissa, joissa erityisesti Jussi Halla-aho nousi merkittävästi kampanjan loppuvaiheessa.

Kuten Sipilinen, Laine ja Kestilä-Kekkonen toteavat luvussaan, presidentinvaalin kaksivaiheinen enemmistövaalitapa mahdollistaa taktisen äänestämisen eri tavalla kuin muissa vaaleissa. Palaten presidentinvaalin henkilökeskeiseen luonteeseen, puoluekannan hylkääminen voi olla helpompaa, kun puolueella on vaaleissa selkeästi pienempi merkitys. Taktinen äänestäminen olisi kuitenkin huomattavasti hankalampaa ilman julkisia kannatusmittauksia, sillä ne antavat ajantasaista tietoa vaalin kilpailutilanteesta. Näin ollen on mahdollista, että ilman gallupeja ja niiden ympärillä käytyä keskustelua taktisesta äänestämisestä Haaviston kannatus olisi saattanut jäädä hieman matalammaksi.

Toisella kierroksella Haavisto onnistui keräämään suurimman osan Li Anderssonin ja Urpilaisen äänistä, kun taas suurin osa Halla-ahon, Mika Aaltolan, Sari Essayahin ja Olli Rehnin äänistä siirtyi Stubbille. Tältä osin kokoomuksen Stubbin ja vihreiden Haaviston kannattajajoukot erosivat toisistaan melko ennakoitavalla tavalla Stubbin äänestäjien ollessa Haavistoa hieman oikeistolaisempia ja konservatiivisempia. Lisäksi Stubb oli selkeästi suosittu ehdokas miesten, iältään vanhempien ja yrittäjätaustaisten keskuudessa, kun taas Haavisto keräsi naisten, nuorten ja erityisesti yliopistokoulutettujen äänet. Yleisesti tulokset osoittavat, että kahdesta arvoliberaalista ehdokkaasta Stubb onnistui keräämään suuremman osan niin sanotuista vapaista äänistä konservatiivisempien äänestäjien keskuudessa, mikä vaikutti positiivisesti hänen tulokseensa.

Samalla on kuitenkin selvää, että osaa äänestäjistä kumpikaan ehdokas ei puhutellut, mikä näkyi erityisesti Halla-ahon kannattajissa. Ensimmäisellä kierroksella Halla-ahoa äänestäneistä jopa kolmasosa jätti toisella kierroksella kokonaan äänestämättä. Tiuhonen, Borg ja Isotalo arvioivat luvussaan, että valinta kahden arvoliberaalin ehdokkaan välillä oli monelle perussuomalaiselle liian haastavaa. Toisaalta vaikka Stubb olikin monelle konservatiivisemmalle äänestäjälle Haavistoa mieluisampi vaihtoehto, perussuomalaisten kohdalla Stubbin osalta saattoi häiritä myös hänen EU-myönteisyytensä.

Vaalin henkilökeskeisestä luonteesta huolimatta ehdokkaiden henkilökohtaisilla ominaisuuksilla tai persoonallisuuspiirteillä oli kuitenkin hyvin pieni vaikutus ehdokasvalinnan kannalta, tai ainakaan se ei ratkaissut vaalia Stubbin hyväksi, kuten Jaakko Hillo, Mikko Mattila ja Åsa von Schoultz luvussa 3 osoittivat. Tätä päätelmää tukee erityisesti se, että Haavistoa pidettiin monella mittarilla miellyttävämpänä ehdokkaana kuin Stubbia. Persoonan sijaan perinteisemmät poliittiset tekijät korostuivat enemmän ehdokasvalinnassa. Presidentinvaalin henkilökeskeisyys ei siis tässä suhteessa viittaa niinkään ehdokkaiden henkilökohtaisten ominaisuuksien ylikorostumiseen ehdokasvalinnassa, vaan pikemminkin heidän edustamiinsa ideologioihin ja arvoihin sekä muihin kykyihin. Näiden tekijöiden osalta äänestäjien saattoikin olla hankalaa tehdä eroa Stubbin ja Haaviston välille – olivathan molemmat entisiä ulkoministereitä, eivät tuoneet esiin merkittävästi eriäviä kantoja presi-

dentin roolista ulkopolitiikan johdossa tai maamme ulkopolitiikan linjasta ja sijoituivat arvokartoilla suhteellisen lähelle keskipistettä, kuten heidän äänestäjänsäkin.

On kuitenkin syytä huomata, että ehdokkaiden sijoittuminen arvokartoilla kumpuaa heidän omista vaalikonevastauksistaan (luku 2), ja esimerkiksi Haaviston osalta media uutisoikin, että hänen vastauksensa arvokysymyksissä olivat oikeistolaisempia kuin edellisissä eduskuntavaaleissa (HS 16.11.2023). Vastaavanlainen pyrkimys tavoittaa laajempi äänestäjäjoukko oli Haaviston laajasti mediahuomiota saanut tokaisu ”en ole yhtään punainen” (Ilta-Sanomat 24.8.2023). Mutta kuten ehdokkaiden kannattajajoukkojen sijoittumisista kävi ylempänä ilmi, Haaviston taktiikka ei näyttänyt vakuuttaneen tarpeeksi suurta osaa keskustaoikeistolaisista äänestäjistä. Toisaalta se ei karkottanut vasemmistolaisiakaan äänestäjiä, kun gallupien johdossa oli kokoomuksen ehdokas.

Haavisto pyrki erottautumaan Aaltolan ja Rehnin tapaan puolueestaan myös valitsijayhdistysehdokkuudellaan. Tämän tuoma hyöty ei todennäköisesti kuitenkaan ollut kovinkaan suuri, kun huomioidaan Haaviston äänestäjien sijoittuminen sosiokulttuurisella GAL-TAN ja vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuksilla sekä se, ettei valitsijayhdistysteema vaikuttanut olleen merkittävä puheenaihe mediassa enää kampanjan alun jälkeen. Kun tarkastellaan puolueuskollisuuden kehittymistä kunkin ehdokkaan kohdalla eri mielipidemittauksissa, hieman nurinkurisesti kaikista ehdokkaista juuri Haavisto onnistui säilyttämään parhaiten oman puolueensa kannattajakunnan tuen läpi kampanja-ajan (Pajunen ym. 2024).

Hillo, Mattila ja von Schoultz nostivat kuitenkin luvussa 3 esiin kiinnostavan havainnon ehdokkaan puolison merkityksestä äänestäjille, joka muodostui Haaviston kohdalla monelle selkeäksi syyksi olla äänestämättä häntä. Tämän osalta Haavisto erottui selvästi muista ehdokkaista, ja tutkimustulos liitettiin ennen kaikkea kielteisiin asenteisiin seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Suomalaisten asenteet Haaviston homoseksuaalisuuden osalta herättivätkin laajaa keskustelua ensimmäisen vaalipäivän jälkeen. Kriittinen seikka olikin Haaviston homoseksuaalisuutta koskevan julkisen keskustelun ajoittuminen ensimmäisen ja toisen kierroksen välille, vieden osittain tilaa muilta teemoilta ja kenties vaikuttaen negatiivisesti Haavistoon suhtautumiseen ja siten hänen vaalitulokseensa (katso myös luku 5).

Edellinen esimerkki kuvaa hyvin mediauutisoinnin potentiaalisesti merkittävää vaikutusta vaalituloksen kannalta. Presidentinvaaleissa on rajallinen määrä ehdokkaita ja esimerkiksi vaalikoneet ja vaalititit takaavat, että kaikki ehdokkaat saavat näkyvyyttä. Kuitenkin mediassa huomio kiinnittyy usein kärkiehdokkaisiin muun muassa sen vuoksi, että jo ensimmäisellä kierroksella spekuloidaan sitä, ketkä pääsevät toiselle kierrokselle. Risto Niemikari problematisoi tätä ilmiötä luvussaan ja osoittaa, että gallupuutisoinnissa on huomattavaa viihteellisyyttä, mikä osaltaan vaikuttaa vaalin kulkuun. Vastaavasti esimerkiksi vuoden 2018 presidentinvaaleissa havaittiin, että istuva presidentti ja gallupeissa korkeinta suosiota nauttinut Niinistö sai vaaleissa myös eniten mediahuomiota (Borg & Koljonen 2020).

Toinen tärkeä näkökulma on se, *mistä* vaaleissa keskustellaan, ja tähänkin vaalitenteillä ja vaalikoneilla on olennainen vaikutus. Kuten luvun 5 tulokset osoittivat,

sisäpoliittisilla teemoilla oli vuoden 2024 presidentinvaaleissa suhteettoman suuri rooli vaalikoneissa ja niiden arvioitiin korostuneen myös vaalitenteissä, räikeimpänä esimerkkinä Ylen suuri vaalikeskustelu juuri ennen ensimmäistä vaalipäivää. Gallupeja johtaneet Stubb ja Haavisto tosin pyrkivät pysymään vaalitenteissä ulkopoliittikan kysymyksissä. Samalla heikommissa asemissa olleet ehdokkaat saivat ottaa vapaammin kantaa asioihin, jotka eivät kuulu presidentin toimivaltaan, hakien mahdollisesti vaalikeskusteluista yleispoliittista hyötyä puolueilleen. Voimme siis perustellusti todeta, että medialla on iso rooli vaaleissa ja tutkijoiden tulisi kiinnittää tähän jatkossa enemmän huomiota.

Toki kampanjan onnistumiseen äänestäjien tavoittamisen näkökulmasta vaikuttavat useat seikat, kuten edellä mainittu medianäkyvyys, ehdokkaiden kampanjabudjetin suuruus ja teemapainotukset sekä vaaleihin liittyvä julkinen keskustelu ja mielipidemittaukset. Toisaalta nämä tekijät saattavat myös kompensoida toisiaan, kuten nähtiin esimerkiksi Aaltolan kohdalla, sillä hänellä oli ikään kuin ”altavastajan” asemassa puolueiden ulkopuolelta tulevana ehdokkaana verrattain pieni kampanjabudjetti, mutta hänen kampanjansa sai silti suurta mediahuomiota. Tässä teoksessa ehdokkaiden kampanjoita tarkasteltiin johdantoluvussa melko kevyesti mediassa esille nousseiden merkittävimpien käänteiden kautta. Lisäksi luvussa 6 Pekka Isotalus ja Esko Nieminen analysoivat ehdokkaiden kampanjoita sosiaalisen median näkökulmasta. Luvun tulosten perusteella ehdokkaat hyödynsivät sosiaalista mediaa laajasti kampanjoissaan, tuoden uusia ulottuvuuksia verrattuna aiempiin presidentinvaaleihin, mutta vaalin tuloksen kannalta sosiaalisen median vaikutus jäi varsin vähäiseksi.

Yhtenä merkittävänä sosiaalisen median alustana Isotalus ja Nieminen nostivat esiin luvussaan Tiktokin, joka oli ensimmäistä kertaa presidentinvaaleissa laajasti käytössä. Vaikka analyysistä ei ilmennyt huolestuttavia piirteitä Tiktokin vaikutuksesta vaalin tulokseen, on hyvä ymmärtää ilmiön laajempi merkitys vaalivaikuttamisen näkökulmasta. Esimerkiksi Romaniassa maan perustuslakituomioistuin kumosi historiallisesti presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen tuloksen vuoden 2024 lopussa. Ratkaisun taustalla oli epäily Venäjän sekaantumisesta vaaleihin. Muun muassa Tiktokilla oli tässä merkittävä osuus, kun ennestään tuntematon laitaioikeistolainen ehdokas Călin Georgescu sai yhtäkkiä valtavasti huomiota Tiktokissa trollitilien kautta ja lopulta voitti vaalien ensimmäisen kierroksen (Yle 4.5.2025). Uusintavaaleissa toukokuussa 2025 liberaalimpi ja EU-myönteisempi ehdokas, Bukarestin pormestari Nicușor Dan voitti vaalit laitaioikeiston ehdokkaan AUR-puolueen johtajan George Simionin sijoituessa toiseksi (Yle 18.5.2025). Tiktok vaikutti edelleen saaneen kampanjassa merkittävät mittasuhteet, mutta sitä pyrittiin tällä kertaa moderoimaan enemmän. Sosiaalisen median masinoidun kampanjan lisäksi Romanian presidentinvaaleissa oli muitakin vaikuttamispyrkimyksiä, kuten kyberhyökkäyksiä – ilmiö, jota on nähty laajemminkin vaaleissa (katso esimerkiksi Ohlin & Hollis 2021), mutta joka ei aiemmin konkretisoitunut vaalituloksen mitätöimiseen Euroopan unionissa (Yle 4.5.2025).

Kattavamman ja yksityiskohtaisemman kuvan ehdokkaiden kampanjoiden eroista ja niiden vaikutuksista ehdokkaiden kannatukseen voisi saada tarkastelemalla esimerkiksi kampanjaretoriikkaa, kampanjavarojen käyttöä eri kohteisiin tai kampanjoiden maantieteellistä painopistettä verrattuna kunkin ehdokkaan alueelliseen kannatukseen. Presidentinvaali on mediaspektaakkeli, ja tutkijoille hyödyllistä julkista materiaalia on paljon saatavilla.

Kirjan lukujen tulosten valossa olisi harhaanjohtavaa esittää, että jokin yksittäinen tekijä olisi ratkaissut vuoden 2024 presidentinvaalit. Yhteenvetona voimme kuitenkin todeta, että taktinen äänestäminen hyödytti ensimmäisellä kierroksella erityisesti Haavistoa vasemmistolaisempien äänestäjien ryhmittäessä hänen taakseen. Toisella kierroksella Stubbin hyödyksi osoittautui yhtäältä useammalta keskustaoikeistolaiselta puolueelta siirtyneet konservatiivisempien äänestäjien äänet ja toisaalta ykkössija gallupeissa ja sen myötä hänen voittonsa korostunut ennakointi samalla, kun julkinen keskustelu pyöri Haaviston puolison/seksuaalisen suuntautumisen ympärillä – seikka, joka oli osalle äänestäjistä syy jättää äänestämättä Haavistoa. Muun muassa nämä tekijät edesauttoivat tilanteen ratkeamista Stubbin eduksi.

Presidentti-instituution tulevaisuus

Tätä kirjoitettaessa Alexander Stubb on toiminut presidenttinä reilun vuoden. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa, Gazan sota sekä Donald Trumpin valinta Yhdysvaltojen presidentiksi ovat tänä aikana aiheuttaneet turbulenssia kansainvälisessä politiikassa. Trumpin linjaukset ja puheet ovat herättäneet vakavaa keskustelua Yhdysvaltojen sitoutumisesta puolustusliitto Natoon ja laajemmin transatlanttisen yhteistyön tulevaisuudesta. Samalla nämä kehityspolut linkittyvät pohdintoihin Suomen presidentti-instituutiosta.

Stubb on ottanut aktiivisen roolin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Presidentti on tavannut valtioiden johtajia niin ulkomailla kuin Suomessa ja on antanut runsaasti haastatteluja kotimaan ja ulkomaiden medioille. Tutkijoiden ja toimittajien on hankalaa arvioida, paljonko valtaa Stubbilla tosiasiallisesti on ulkopoliittisten kantojen muotoilussa, mutta hän on jatkanut edeltäjänsä Sauli Niinistön linjoilla ja puolustanut reviiiriään ulkopoliitiikan johtajana. Stubb on yhtäältä alleviivannut perustuslain 93 §:n 1 momentin mukaista yhteisjohtajuutta (”tasavallan presidentti johtaa Suomen ulkopoliitiikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa”), mutta toisaalta hän on Niinistön tapaan edustanut Suomea erilaisissa eurooppalaisissa sekä pohjoismaisissa kokouksissa. Perustuslaki rajaa EU-asiat hallituksen tontille, jolloin pääministeri edustaa Suomea Eurooppa-neuvostossa ja muut ministerit unionin neuvostossa, mutta muutoin perustuslaki ei tarjoa selkeää vastausta kysymykseen siitä, kenen pitäisi edustaa maamme ulkosuhteissa.

Niinistö ilmoitti kautensa lopulla edustavansa Suomea Naton huippukokouksissa. Näin myös tapahtui. Stubb on jatkanut samalla linjalla ja on lisäksi edustanut Suomea erilaisilla kokoonpanoilla järjestetyissä eurooppalaisten valtioiden turval-

lisuuspoliittisissa kokouksissa. Usein nämä tapaamiset on kutsuttu koolle erittäin lyhyellä varoitusajalla ja usein niissä on ollut läsnä myös EU:n edustaja, komission puheenjohtaja tai unionin ”ulkoministeri” eli virallisemmin unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja. Tällöin jää epäselväksi, missä määrin presidentti ja hallitus ovat ehtineet koordinoida kantojaan ennen kokouksia. Hallituksen ja presidentin yhteistoiminta nojaa vakiintuneisiin käytäntöihin (Raunio & Sedelius 2020), mutta ainakaan yhteistoiminnan ytimessä oleva hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan ja presidentin yhteiskokous TP-UTVA ei ehdi kokoontua riittävän usein kantojen yhteensovittamiseksi. Median kautta välittyvät kuvat presidentistä pohjoismaiden pääministerien, Trumpin tai Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyin rinnalla voivat myös antaa harhaanjohtavan käsityksen Suomen politiikan valtarakenteista. Tuskin ainakaan kaikki ulkomaiset mediat tai eri valtioiden johtajat ovat tietoisia Suomen perustuslain muotoiluista ja presidentin toimivallan rajallisuudesta.

Suomessa olisikin syytä käydä keskustelua presidentin tehtäväkentästä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Kysymys ei ole ainoastaan siitä, kuka edustaa Suomea Natossa ja muissa kokouksissa vaan laajemmin perustuslain määräämän yhteistoiminnan käytännöistä ja eduskunnan aseman turvaamisesta. 1980-luvun lopulta käynnistynyt ja vuonna 2000 voimaanastuneeseen perustuslakiin kulminoitunut perustuslakiuudistus riisui presidentin valtaa ja vahvisti niin hallituksen kuin eduskunnan asemaa. Taustalla vaikuttivat ennen kaikkea vallan keskittyminen presidentti Urho Kekkoselle sekä Suomen liittyminen Euroopan unioniin. EU-politiikkaa leimasi aina Lissabonin sopimukseen (2009) asti ns. ’kahden lautasen politiikka’, jossa sekä pääministeri että presidentti edustivat Suomea valtaosassa Eurooppa-neuvoston kokouksia. Lissabonin sopimuksen myötä Eurooppa-neuvostossa on ollut vain yksi edustaja kustakin jäsenmaasta ja Suomea huippukokouksissa edustaa pääministeri perustuslain 66 §:n mukaisesti: ”Pääministeri edustaa Suomea Eurooppa-neuvostossa. Pääministeri edustaa Suomea myös muussa valtion ylimmän johdon osallistumista vaativassa Euroopan unionin toiminnassa, jollei valtioneuvosto poikkeuksellisesti toisin päättä.” Ulkopoliitiikassa puolestaan haluttiin varmistaa eduskunnan harjoittama parlamentaarinen valvonta, ja tämän katsottiin toteutuvan ulkosuhteiden yhteisjohtajuuden myötä. Perustuslakiuudistus nojasi laajapohjaiseen valmisteluun ja eduskuntapuolueiden laajaan tukeen.

Presidentit ovat selvästikin kipuilleet rajallisen tonttinsa kanssa. Tarja Halonen, Niinistö ja nyt Stubb ovat puolustaneet presidentin asemaa ulkopoliitiikan johdossa ja pyrkineet maksimoimaan oman liikkumatilansa ulkopoliitiikassa. Sisäpolitiikkaan presidentit eivät ole juurikaan puuttuneet, eivät ainakaan julkisesti. Toki esimerkiksi Niinistö kommentoi jonkin verran talouspolitiikkaa, mutta pääsääntöisesti presidentit ovat kunnioittaneet hallituksen, eduskunnan ja presidentin toimivaltuuksien rajoja (Kujanen ym. 2024, 2025). Suomi on 1990-luvun alusta lähtien ollut ulkopoliitiikan yhteisjohtajuus pois lukien parlamentaarinen järjestelmä, jossa pääministerin luotsaama hallitus on johtanut maata eduskunnan luottamuksen turvin.

2020-luvun muuttunut turvallisuusympäristö on kuitenkin johtanut ulko- ja turvallisuuspolitiikan korostumiseen politiikan esityslistalla. Samalla presidentin asema on tullut näkyvämmäksi. Niinistö oli – yhdessä hallituksen ja eduskunnan kanssa – keskeisessä roolissa Suomen jätettyä Nato-jäsenyyshakemuksensa toukokuussa 2022 kolmen kuukauden kuluttua Venäjän hyökkäyssodan alkamisesta (Koskimaa & Raunio 2025). Niinistö siis ilmoitti jo tuolloin Naton huippukokousten kuuluvan presidentin tehtäviin. Niinistön viimeistä kahta vuotta presidenttinä leimasivatkin runsaslukuiset valtiovierailut ja aikaisempaa aktiivisempi julkinen profiili. Kuten teoksen johdantoluvussa kuvasimme, eivät vuoden 2024 presidentinvaalien ehdokkaat käytännössä lainkaan kritisoineet Niinistön toimia. Pikemminkin ehdokkaat kiittelivät väistyvän presidentin johtajuutta ja ainakin osa heistä vakuutteli jatkavansa Niinistön viitoittamalla tiellä.

Stubb on henkilönä erityyppinen kuin edeltäjänsä – Niinistön usein kryptisiksi luonnehditut ulostulot ovat vaihtuneet Stubbin selkeämpiin, 'kolmen pointin' tiivistyksiin. Stubb on kielitaitoinen, kokenut ja varma esiintyjä, joka on useasti ilmaissut harrastuneisuutensa kansainvälistä politiikkaa kohtaan. Eikä pidä unohtaa Stubbin taustaa EU-tutkijana: hän valmistui tohtoriksi London School of Economics and Political Science -yliopistosta vuonna 1999 väitöskirjalla, joka käsitteli eritahtisuutta Euroopan integraatiossa (Stubb 2002). Ennen presidenttiyttäään niin virkamiehenä kuin poliitikkona kansallisissa ja EU-tason tehtävissä Stubb pitkälti erikoistui Eurooppa-politiikkaan. Stubb on kuvannut itseään EU-nörtiksi, esimerkiksi keväällä 2014 kun häneltä tiedusteltiin kiinnostusta EU-komissaarin tehtävään (Yle 8.10.2013): "On ilman muuta selvä, että kun katsoo meikäläisen kaltaista henkilöä, niin minähän olen EU-nörtti. Komission tehtävä on pikkupojan unelma." Loppuvuodesta 2018 Stubb puolestaan tavoitteli Euroopan kansanpuolueen (EPP) kärkiehdokkuutta – ja sitä kautta komission puheenjohtajuutta – seuraavan vuoden Euroopan parlamentin vaaleissa, mutta hävisi ratkaisevan äänestyksen Manfred Weberille Helsingissä järjestetyssä EPP:n puoluekokouksessa.¹ Presidentinvaaleissa Stubb kuitenkin otti selkeästi etäisyyttä EU-teemoihin.

Venäjän hyökkäyssodan ja Trumpin hallinnon linjausten myötä Euroopassa on alettu vaatia kovempaa panostusta niin kansalliseen kuin eurooppalaiseen turvallisuuteen. EU:n toimintakyvyn vahvistaminen on yhtäältä näiden suunnitelmien keskiössä, mutta toisaalta unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ollut toistaiseksi varsin jäsenvaltio vetoista. Mikäli EU:n rooli maanosamme turvallisuudessa voimistuu, tarkoittaa se Suomessa hallituksen aseman vankistumista. Yhtälöä mo-

¹ Vuoden 2014 Euroopan parlamentin vaaleissa sovellettiin ensimmäistä kertaa varsinaista kärkiehdokasmenettelyä, jossa Euroopan tasolla toimivat europuolueet asettavat ehdokkaitaan komission puheenjohtajaksi. Suurimman puolueryhmän EPP:n kärkiehdokas Jean-Claude Juncker valittiinkin komission puheenjohtajaksi. Vuoden 2019 vaaleissa europuolueet asettivat jälleen kärkiehdokkaat, mutta Eurooppa-neuvosto kuitenkin ohitti kärkiehdokkaat ja valitsi komission johtoon Ursula von der Leyenin. EPP voitti jälleen vaalit, mutta puolueen kärkiehdokas Weber ei saanut riittävästi tukea muilta europuolueilta ja lisäksi erityisesti Ranskan presidentti Emmanuel Macron vastusti hänen ehdokkuuttaan. Täten on hankalaa sanoa olisiko Stubb valittu komission puheenjohtajaksi, vaikka hän olisi ollut EPP:n kärkiehdokas.

nimutkaistaa se, että yhteistyössä ovat eri tavoin mukana myös EU:n ulkopuoliset maat kuten Iso-Britannia ja Norja. Tällöin presidentti voi oikeuttaa osallistumistaan kokouksiin vetoamalla siihen, että kyse on valtioiden välisistä monenkeskisistä tai kahdenkeskisistä neuvotteluista. Joka tapauksessa olisi suotavaa, että parlamentaarisen valmistelun pohjalta sovittaisiin tarkemmin siitä, miten asiat Suomessa valmistellaan ja koordinoidaan ja kuka Suomea eri kansainvälisissä kokouksissa edustaa. Parlamentaarisen tilivelvollisuuden näkökulmasta asia on yksinkertainen: mitä enemmän presidentti toimii yksin, sitä heikompi on eduskunnan asema.

Suomessa presidenteiksi on valittu kokeneita, pitkään politiikassa tai valtionhallinnossa palvelleita henkilöitä. Martti Ahtisaari, Halonen, Niinistö ja Stubb ovat kaikki tunnistaneeet valtaoikeuksiensa rajat ja valtaosin niitä myös noudattaneet. Presidentiksi voidaan kuitenkin jatkossa valita henkilöitä, jotka eivät sitoudu perustuslain kirjauksiin ja toimivat vastoin totuttuja normeja esimerkiksi haastamalla hallitusta sisäpolitiikassa tai esittämällä ulkopoliitiikassa 'virallisesta linjasta' poikkeavia kannanottoja. Toimivaltakiistoissa tai linjaerimielisyyksissä presidentti voisi aina koettaa hyödyntää korkeaa kansansuosiotaan.² Kuten kirjan luvussa kahdeksan Maarika Kujanen osoitti, nauttivat Suomen presidentit kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen suurta kansansuosiota (Kujanen 2025). Luvussa seitsemän puolestaan Vesa Koskimaa, Kujanen ja Tapio Raunio osoittivat, että kansalaisten enemmistö on joko tyytyväinen presidentin nykyisiin valtaoikeuksiin tai kannattaa presidentin toimivallan laajentamista, mutta samalla suomalaiset korostavat presidentin asemaa kansaa yhdistävänä toimijana.

Vertailevat tutkimukset osoittavat, että varsinkin Keski- ja Itä-Euroopan puolipresidentiaalisissa järjestelmissä presidentit ovat pyrkineet hyötymään hallituksen epäsuosiosta tai yhteiskunnallisesta turbulenssista – ja usein presidentit ovat myös saaneet tahtonsa läpi tai onnistuneet ainakin väliaikaisesti laajentamaan reviiriään (ks. esimerkiksi Protsyk 2006; Hloušek 2013; Sedelius & Mashtaler 2013; Raunio & Sedelius 2020; Yan 2021; Raunio & Sedelius 2025). Entisen Itä-Euroopan maita yhdistää alhainen luottamus politiikkaan ja varsinkin puolueisiin, joka on myötävaikuttanut presidenttien liikkumatilaan. Toisaalta vakiintuneemmissa ns. Länsi-Euroopan puolipresidentiaalisissa maissa kuten Portugalissa, Itävallassa ja Irlannissa presidentit ovat valtaosin sopeutuneet rooleihinsa (ks. Grimaldi 2023). Suomessa on täten yhtäältä tilausta jonkin verran vahvemmalle presidentti-instituutiolle, mutta toisaalta presidentin odotetaan varjelevan kansakunnan yhtenäisyyttä. Mutta paljon riippuu myös tilannetekijöistä. Kuten Paloheimo (2017, 191) osuvasti tiivistää: ”Valtatyhjiö täyttyy aina: mitä heikompi hallitus on vallassa, sitä enemmän tosiasiallista valtaa tasavallan presidentti voi saada. Mitä yhdenmukaisempi on tasavallan

² Vuonna 2012 perustuslakiin kirjattiin päätössäännöt presidentin ja hallituksen mahdollisten ristiriitojen varalta (58 §): eduskunnan kanta ratkaisee tilanteissa, joissa presidentti ja hallitus eivät saa muodostettua yhteistä linjausta. Menettelyä tosin sovelletaan ulkopoliitiikassa pääasiassa vain tiettyihin määrämuotoista päätöksentekoa edellyttäviin kysymyksiin, kuten valtiosopimusten tai muiden kansainvälisten velvoitteiden hyväksymiseen (Hovila 2014).

presidentin ja hallituksen poliittinen maailmankuva, sitä enemmän puhevaltaa tasavallan presidentti parlamentaarisessa järjestelmässäänkin voi saada.”

Istuvien presidenttien lausuntoja tai toimia ei juurikaan ole haastettu mediassa tai poliitikkojen taholta. Pääministeri kantaa kokonaisvastuun maan politiikasta ja hallitus joutuu täten puolustamaan toimiaan oppositiopuolueille ja kansalaisille. Presidentin kädet eivät liikaannu hankalissa ja mielipiteitä jakavissa kysymyksissä kuten sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen, työllisyys, maahanmuutto tai valtion velkaantuminen. Presidentin toimivalta rajautuu nimenomaan ulkopoliitiikkaan, jossa on vallinnut läpi vuosikymmenten vahva konsensuksen kulttuuri. Presidentin kannanottojen kyseenalaistaminen vaatii täten huomattavaa rohkeutta niin toimittajilta kuin poliitikoilta. Kuten kirjan johdantoluvussa tuotiin esiin, oli presidentinvaalien kampanjointi varovaista eikä varsinaisia ulkopoliittisia irtiottoja juuri nähty. Demokratiaan kuuluvan julkisen harkinnan näkökulmasta olisi kuitenkin suotavaa, että ulko- ja turvallisuuspolitiikasta käydään avointa ja kriittistä keskustelua – niin vaaleissa, eduskunnan täysistunnoissa kuin mediassa. Stubb puhui jo kampanjassaan ”arvopohjaisesta realismista”, josta on muotoutunut Suomen uusi ulkopoliittinen linja (Valtioneuvosto 2024). Arvopohjaista realismia on kuitenkin myös arvosteltu sen epäselvyydestä: kriittiset äänet ovat kyselleet onko arvoilla enää mitään väliä (HS 5.9.2024).

Presidentin ja hallituksen väleihin vaikuttavat niin henkilökemiat kuin puoluepoliittiset voimasuhteet. Samasta puolueesta tulevat henkilöt – presidenttihin luopuu virallisesti puolueensa jäsenyydestä ennen toimeensa astumistaan – eivät välttämättä ole samanmielisiä, mutta linjaerimielisyydet ovat todennäköisempiä, mikäli pääministeri ja presidentti edustavat eri puolueita. Tämä kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta tuttu ilmiö (esim. Sedelius & Mashtaler 2013; Elgie 2018; Yan 2021) on ollut havaittavissa myös Suomessa vaikkei hallituksen ja presidentin välillä ole ollut mitään suurempaa julkista draamaa. Stubb-in toimikauden alussa kokoomuksella on ollut ns. värisuora ulkopoliittikan johtopaikoilla (presidentti, pääministeri, ulkoministeri, puolustusministeri), mutta tilanne saattaa muuttua vuoden 2027 eduskuntavaalien jälkeen. Vaalisykliä eriaikaisuus näkyy myös siinä, että eduskuntavaaleissa käydään hyvin vähän ulkopoliittista keskustelua. Kun ulkopoliittikan peruslinjoista on sovittu laajapohjaiseen valmisteluun nojaavissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteissa, on puolueilla korkea kynnys lähteä esittämään kampanjoissaan uusia ulkopoliittisia avauksia.

Presidentti-instituution tulevaisuus näyttää vakaalta. Presidenttien kansansuosio on korkeaa ja vain pieni vähemmistö kansalaisista haluaisi karsia presidentin valtaa. Yhteiskunnallisessa keskustelussa näkyy harvoin vaatimuksia presidentti-instituution lakkauttamisesta (Wiberg 2000, 2007) tai presidentin toimivallan kaventamisesta. Vaikka kansan keskuudessa on ainakin jonkin verran ’vahvan johtajan’ kaipausta, eivät puolueet tai muut keskeiset vaikuttajat ole myöskään kampanjoineet presidentin toimivallan lisäämisen puolesta. Presidentti saa runsaasti medianäkyvyyttä ja tämä voi johtaa virheellisiin käsityksiin vallanjaosta hallituksen, eduskunnan ja presidentin välillä. Kuten esimerkiksi Vuorelma (2024) on osoittanut,

lienee epärealistista olettaa hallituksen tai yksittäisten poliitikkojen muuttavan toimintatapojaan presidentin puheiden tai lausuntojen takia. Käsitys presidentistä arvojohtajana (ks. luku 7) onkin monella tapaa ongelmallinen: presidentti voi toki tuoda esiin omia arvojaan, mutta on epäselvää vaikuttavatko presidentin lausunnot kansalaisten poliittiseen ajatteluun. Puuttumalla sisäpolitiikkaan tai hallituksen muodostamiseen presidentti ajautuisi väistämättä kahnauksiin hallituksen ja eduskunnan kanssa – ja se voisi johtaa presidentin suosion laskuun suomalaisten kannattaessa presidenttiä, joka yhdistää kansakuntaa.

Seuraavat presidentinvaalit järjestetään alkuvuodesta 2030. Vuodesta 1994 alkaen – eli suorien vaalien aikakaudella – vaaliosallistumisen taso on ollut suunnilleen samaa tasoa kuin eduskuntavaaleissa. Presidentinvaaleissa puolueet ovat jääneet taustalle, vaikka ehdokkaat valtaosin ovatkin puolueidensa nimittämiä. Tämä ei tarkoita, etteikö ehdokkaiden puoluetustalla olisi väliä: äänestäjät usein valitsevat ensimmäisellä kierroksella oman puolueensa ehdokkaan ja toisella kierroksella läheisen puolueen ehdokkaan. Vaalin henkilökeskeisen luonteen takia ehdokkaan merkitys kuitenkin korostuu, eikä puolueella ole kaksivaiheisen enemmistövaalitalven takia yksinkertaisesti samanlaista merkitystä kuin muissa kansallisissa vaaleissa. Yksi tapa pyrkiä erottautumaan puolueista ja sitä kautta tavoittamaan laajempi äänestäjäjoukko on lähteä ehdolle valitsijayhdistyksen kautta, mitä hyödynnettiin myös vuoden 2024 presidentinvaaleissa. Valitsijayhdistysehdokkuuden todellinen hyöty ehdokaskohtaisten tulosten kannalta jäi kuitenkin epäselväksi. Vaalien kampanjointi ja vaalikeskustelut ovat keskittyneet ulkopoliitiikkaan, mutta jokaisessa vaalissa on liikuttu myös sisäpoliittisissa teemoissa ja laajemmin presidenttien arvoissa. Suomen liittyttyä Natoon presidentin toimenkuvaan on liitetty myös Suomen edustaminen Natossa, mikä vaikuttanee näihin keskusteluihin myös tulevaisuudessa. Nopeasti muuttuvassa ulkopoliittisessa ympäristössä presidentin roolia on kuitenkin tarkasteltava jatkossakin kriittisesti.

Lähteet

- Borg, S. & Koljonen, K. (2020). *Käyttöliittymä vaaleihin: Tutkimus vaalikoneista kansalaisten, ehdokkaiden ja journalismin näkökulmista*. Tampere: Tampere University Press.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-026-7>
- Elgie, R. (2018). *Political Leadership: A Pragmatic Institutional Approach*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-34622-3>
- Grimaldi, S. (2023). *The Informal Powers of Western European Presidents: A Way Out of Weakness*. Cham: Palgrave MacMillan. doi.org/10.1007/978-3-031-33330-9
- Hloušek, V. ym. (2013). *Presidents Above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe. Their Formal Competencies and Informal Power*. Brno: Masaryk University.
- Hovila, M. (2014). Tasavallan presidentti ja yhteistyökäytäntö ulkopoliitikassa – vuoden 2012 toimivallan uudistus. *Lakimies* 112(3), 392–412.
- HS (5.9.2024). Stubbin linjalle kovaa kritiikkiä – ”Pahimmillaan raadolliset intressit varmistetaan”. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010670736.html>, luettu 22.3.2025.
- HS (16.11.2023). Haavisto vastasi vaalikoneen arvokysymyksiin nyt eri tavalla kuin vielä viime keväänä. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009993732.html>, luettu 3.5.2025.
- Ilta-Sanomat (24.8.2023). Pekka Haavisto ei halua leimaantua punavihreiden ehdokkaaksi: ”En ole yhtään punainen”. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009804781.html>, luettu 3.5.2025.
- Koskimaa, V. & Raunio, T. (2025). Effective and democratic policymaking during a major crisis: an in-depth analysis of Finland’s decision to apply for NATO membership after Russia attacked Ukraine. *Journal of European Public Policy* 32(4), 980–1003. doi.org/10.1080/13501763.2024.2324013
- Kujanen, M. (2025). *Performance, Person, or Institution? Explaining Presidential Popularity in Semi-Presidential Regimes*. Tampere University. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3880-0>
- Kujanen, M., Koskimaa, V. & Raunio, T. (2024). President’s Constitutional Powers and Public Activism: A focused analysis of presidential speeches under Finland’s two presidencies. *Comparative European Politics* 22(5), 594–615. doi.org/10.1057/s41295-023-00375-z
- Kujanen, M., Koskimaa, V. & Raunio, T. (2025). Confrontational or ‘Statespersonlike’ Style? Examining Finnish and French presidents’ public speeches and messages, 2000–2020. *Political Studies Review* 23(1), 14–32. <https://doi.org/10.1177/14789299231188605>
- Ohlin, J. D., & Hollis, D. B. (2021). *Defending democracies: Combating foreign election interference in a digital age*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197556979.001.0001>
- Pajunen, R., Teivaala, L., Ukkola, B., Hannuksela, V. & Kujanen, M. (2024). Hyppäsivätkö äänestäjät kärkehdokkaiden kelkkaan? Puolueuskollisuus presidentinvaalikampanjan 2024 aikana. *Politiikasta.fi*. Saatavissa: <https://politiikasta.fi/hyppasivatko-aanestajat-karkiehdokkaiden-kelkkaan-puolueuskollisuus-presidentinvaalikampanjan-2024-aikana/>, luettu 3.5.2025.

- Paloheimo, H. (2017). Presidentin ja hallituksen muuttuva vallanjako. Teoksessa Niemi, M. K., Raunio, T. & Ruostetsaari, I. (toim.) *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 160–192.
- Protsyk, O. (2006). Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-Presidentialism. *Political Studies* 54(2), 219–244. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2006.00604.x>
- Raunio T. & Sedelius, T. (2020). *Semi-Presidential Policy-Making in Europe: Executive Coordination and Political Leadership*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-16431-7>
- Raunio, T. & Sedelius, T. (2025). Presidential Activism: Causes, Patterns and Consequences. *Political Studies Review* 23(1), 4–13. <https://doi.org/10.1177/14789299241304605>
- Sedelius T. & Mashtaler, O. (2013). Two Decades of Semi-presidentialism: Issues of intra-executive conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011. *East European Politics* 29(2), 109–134. <https://doi.org/10.1080/21599165.2012.748662>
- Stubb, A. (2002): *Negotiating Flexibility in the European Union: Amsterdam, Nice and Beyond*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781403907615>
- Valtioneuvosto (2024): *Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2024:33. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko - Valto
- Wiberg, M. (2000). Likvidoikaa presidentti! Teoksessa Isotalus, P. & Aarnio, E. (toim.) *Presidentti 2000: Mistä vaalit on tehty?* Jyväskylän yliopisto: SoPhi 52, 192–202. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6493-1>
- Wiberg, M. (2007). Presidenttää paras: Likvidoikaa presidentti! Teoksessa Isotalus, P. & Borg, S. (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: WSOY, 225–239.
- Yan, H.T. (2021). Prime Ministerial Autonomy and Intra-Executive Conflict under Semi-Presidentialism. *European Political Science Review* 13(3), 285–306. <https://doi.org/10.1017/S1755773921000072>
- Yle (9.10.2013). Alexander Stubb kiinnostunut komissaarin pestistä: Minähän olen EU-nörtti. Saatavissa: <https://yle.fi/a/3-6869829>, luettu 22.3.2025.
- Yle (4.5.2024). TikTok on isossa roolissa Romanian uusintavaaleissa – viimeksi vaalitulos mitätöitiin Venäjän masinoiman kampanjan takia. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20158422>, luettu 4.5.2025.
- Yle (18.5.2025). EU-myönteinen Nicușor Dan on voittanut Romanian presidentinvaalit. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20162554>, luettu 26.5.2025.